

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Psychology of Cognitive Development: Monograph. Kurgan:]. Kurgan: Publishing House of Kurgan State University, 235 p. [in Russian].

6. Koul, M. (1995). Kulturnyye mekhanizmy razvitiya [Cultural mechanisms of development]. *Psychology issues*, No. 3, pp.5–20. [in Russian].

7. Ozerov, V. P. & Soloveva, O. V. (1999). *Diagnostika i formirovaniye poznatelnykh sposobnostey uchashchikhsya: ucheb. Posobiye* [Diagnostics and the formation of students' cognitive abilities of students: textbook]. Stavropol, 112 p. [in Russian].

8. Romanova, M. A. (2008). Razvitiye poznatelnykh sposobnostey v kontekste kognitivnoy psikhologii [The development of cognitive abilities in the context of cognitive psychology]. *Psichology* №2 (55), pp. 63–70. [in Russian].

9. Solso, R. L. (2002). *Kognitivnaya psikhologiya* [Cognitive psychology]. Moscow, 600 p. [in Russian].

10. Chaika, V. & Petrova, N. (2014). *Intelektualna kultura vchytelia yak faktor innovatsii u pedahohichnii diialnosti: monohrafiia* [The intellectual culture of a teacher as a factor in innovation in pedagogical activity: a monograph]. Ternopil, 308 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 27.08.2019

УДК 373.3.015.31:172.15

DOI:

Наталія Калита, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри педагогіки та методики початкової освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано поняття національно-патріотичного виховання, визначено основні його складові; розкрито формування основ національно-патріотичного виховання учнів початкової школи; розглянуто основні завдання які висвітлені у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді та можливості їх впровадження в освітній процес початкової школи; розглянуто патріотичне виховання як основу національно-патріотичного виховання, та розкрито основні принципи через які воно реалізується в практиці.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання; концепція національно-патріотичного виховання; учень; виховання; вчитель початкової школи.

Літ. 11.

Nataliya Kalyta, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Pedagogy and Methodology of Primary Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE FORMATION OF BASES OF NATIONAL PATRIOTIC EDUCATION OF PRIMARY SCHOOL PUPILS

Today Ukraine and its citizens are becoming direct participants in the processes that are extremely important for the further determination, first of all, of their fate and the history of their neighbours. A modern person must have a certain amount of knowledge in order to fulfil themselves, to determine their place in society. This period of development of society radically changes the requirements for the level of upbringing of the individual. Today, the formation of a citizen, a patriot, a spiritually developed and morally mature person who is ready to withstand the challenges of life is becoming especially important.

In the article, we focus on the main tasks highlighted in the Concept of national patriotic education of children and youth (2015). We single out the principles defined in the Concept, which contribute to a better development by students of the fundamentals of national patriotic education, the education of a Ukrainian patriot who can identify national dignity, fulfill the duties inherent in a certain age, and be the Ukrainian national culture-bearer. In the national patriotic education of students, the role of the teacher besides the family is extremely important, therefore we argue that the teacher is a key figure in education, and his level of professional training is a priority component of school success, the effectiveness of the use of new information technologies and teaching aids. It is teachers who are responsible to convey to students the basic concepts of national patriotic education. Children are ready to perceive information regarding their family, relatives, customs and traditions of the Ukrainian state. Since the primary school lays the foundation for national patriotic education, the formation of their love for their native land, for their belonging to a certain family, relatives, in this regard K. Ushynskiy noted that children should learn their native language, geography and history.

Keywords: national patriotic education; a concept of national patriotic education; pupil; an education; a primary school teacher.

Постановка проблеми. Зміни, що відбуваються в нашій державі, у її економічній, політичній і соціальній сферах, зумовлюють потребу перетворення й оновлення системи освіти й зокрема педагогічної освіти. Національна Доктрина розвитку освіти

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

метою державної освітньої політики визначає “створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних працювати і навчатися протягом життя, оберігати й примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати й зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну та правову державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти” [6]. Позитивною тенденцією сьогодення є повернення українського суспільства до вивчення історії України, побуту, традицій, та обрядів нашого народу, а головне активне, неформальне залучення дітей до їх вивчення.

В умовах оновлення соціально-економічного, науково-технічного, духовного життя держави зростають вимоги суспільства до рівня фахової підготовки вчителів початкових класів. Сьогодні потрібні спеціалісти, які поєднують у собі глибокі фундаментальні фахові і загальнокультурні знання, практичну підготовку до активного входження в соціальне життя, готовність і здатність до самовдосконалення як на професійному, так і на особистісному рівні. Основні вимоги до педагогічних кадрів та рівня їх підготовки знайшли відображення в Законах України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, “Про загальну середню освіту”, “Національній доктрині розвитку освіти”, “Концепції громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності”, “Концепції національно-патріотичного виховання”, Державній програмі “Вчитель” та інших. Зокрема, у цільовій комплексній програмі “Вчитель” зазначається, що завдяки діяльності педагога реалізується державна політика у створенні інтелектуального, духовного потенціалу нації, розвитку вітчизняної науки, техніки і культури, збереженні та примноженні культурної спадщини, формуванні людини майбутнього.

Аналіз основних досліджень. Вихованню у дітей та молоді патріотизму надавали першочергового значення корифеї вітчизняної педагогіки Г. Ващенко, О. Духнович, І. Огієнко, С. Русова, Я. Ряппо, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін. Ученими розкрито теоретичні та практичні цінності досліджуваної проблеми, розкрито роль народності у національно-патріотичному вихованні. Нові підходи до проблем національно-патріотичного виховання відображені у працях П. Щербаня, К. Черної, В. Кузя, Ю. Руденка, П. Кононенка, М. Стельмаховича та ін. С. Русова наголошує на важливій ролі патріотичного виховання: “... виховати правдивих громадян,

тобто людей, які в кожному потрібну хвилину готові все своє офірувати на досягнення здобутку – чи то буде мета наукова, чи політична, чи виключно суспільна” [7, 162].

Метою статті є обґрунтування основних аспектів реалізації завдань національно-патріотичного виховання в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішньому етапі реформування системи освіти особливої актуальності набувають питання, формування людини-громадянина, патріота. Саме у Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді визначено основні завдання національно-патріотичного виховання які в першу чергу реалізуються в освітньому процесі початкової школи. Мета та завдання Концепції національно-патріотичного виховання полягає у вихованні молодшої людини як патріота своєї країни, готового самовіддано розбудувати її, як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, здатного виявити національну гідність, знати свої права та обов’язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти громадському миру, і злагоді в суспільстві, поводитися компетентно, бути конкурентоспроможним, успішно само реалізуватися в соціумі, як громадянин, сім’янин, професіонал, носій культури [5].

Основними завданнями національно-патріотичного виховання які відображені у концепції є, в першу чергу, утвердження у свідомості та почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного розмаїття та історичного минулого України; виховання любові та поваги до рідної мови, Законів України, підвищення престижу військової служби, виховання толерантності у відношенні до інших; ознайомлення учнів з патріотичним досвідом, з культурою та звичаями рідного народу, формування в учнів рис патріотизму, доброти, обережного ставлення до природи та інші.

Всі ці завдання добре реалізуються під час освітнього процесу у сучасній школі через призму принципів, які визначені у Концепції, це передовсім принцип національної спрямованості, принцип само активності і саморегуляції, принцип полікультурності, принцип соціальної відповідності, принцип історичної і соціальної пам’яті, принцип між поколінної наступності [4]. Діти готові до сприймання відомостей, які стосуються їхньої сім’ї, родини, звичаїв та традицій української держави. Адже початкова школа закладає основи національно-патріотичного виховання, формування в них любові до рідного краю, до своєї приналежності до певної сім’ї, родини, з цього приводу К. Ушинський зазначав, що діти повинні вивчати рідну мову, географію та історію.

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вчитель є ключовою фігурою освіти, а рівень його професійної підготовки є пріоритетною складовою успішності школи, результативності застосування нових інформаційних технологій і засобів навчання. Запит суспільства до результатів освіти школярів, сучасні умови професійної діяльності вчителя початкової школи, пов'язані з різноманітністю освітніх систем, варіативністю змістового наповнення початкової освіти й технічного та технологічного забезпечення навчального процесу, розширенням можливостей інформаційних технологій для навчання школярів й необхідністю передбачати результати професійної діяльності – все це спонукає до виявлення напрямів оновлення змісту й характеру підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Саме тому у ЗВО вводяться різні дисципліни які визначають національну спрямованість підготовки майбутнього вчителя, адже рушійною силою всіх шкільних нововведень є і завжди буде особистість вчителя, який здійснює освітні та соціальні зміни. З цього приводу К. Ушинський зазначав: “Вчитель, який стоїть на рівні сучасної освіти, відчуває себе живим, активним членом організму, який бореться з незнанням і вадами людства, посередником між усім, що було благородним і високим у минулому та новим поколінням. Він відчуває жвавий зв'язок минулого і майбутнього, потужний воїн істини і добра, і розуміє, що його смиренна праця – одна з найнеординарніших справ в історії” [11].

Підготовка вчителя початкової школи до реалізації завдань національно-патріотичного виховання зумовлена нормативно-правовими, концептуально-програмними документами: законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Державною національною програмою “Освіта” (Україна XXI століття), “Національною доктриною розвитку освіти в Україні”, “Державною програмою “Вчитель”, “Концепцією педагогічної освіти”, “Концепцією національно-патріотичного виховання дітей та молоді”, “Державного стандарту початкової освіти” та ін..

Ключовими термінами національно-патріотичного виховання є “національне виховання”, “національна свідомість”, “патріотизм”, “національна ідея”, “національний ідеал” та багато інших. Саме Омелян Вишневецький визначає ці поняття як основу національно-патріотичного виховання, з цього приводу вчений зазначає, що “...основою кожної нації є природна потреба в самозбереженні, самовдосконаленні та самооцінці шляхом побудови власної держави, саме з цієї причини кожна освіта завжди повинна бути національною” [1].

В енциклопедії освіти зазначено, що національне виховання дітей і учнівської молоді – це створена на основі принципів національної педагогіки (як народної творчості, так і надбань вітчизняної науки, культури, літератури) система поглядів, переконань, ідеалів, покликаних формувати світоглядну свідомість а ціннісні орієнтації дітей і учнівської молоді виховання дітей і учнівської молоді на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах, багатовіковій виховній традиції, духовності [3].

У Державній національній програмі “Освіта” (Україна XXI ст.) зазначено, що в основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, єдності сім'ї і школи, наступності та спадкоємності поколінь [2]. Визначено, що головною метою національного виховання є набуття соціального досвіду молодим поколінням, успадкування духовної спадщини українського народу, досягнення високої культури міжетнічних відносин, формування у молоді незалежно від національної ідентичності особистісних рис громадян України, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, мистецької та естетичне, правової культури [там же].

Близьким до цього визначення є погляди В. Сухомлинського на патріотичне виховання особистості, він зазначає, що “...доцільно проводити патріотичне виховання учнів на національних цінностях, серед них, любов до рідного краю, людей та батьківщини, любов до найрідніших людей, членів сім'ї та родини, любов до рідної мови, повага та турбота до історії та культури української нації...” [8].

Національно-патріотичне виховання у початковій школі реалізується різноманітно. В першу чергу в класах оформлені кутки, які несуть дітям інформації про національні символи України: Тризуб, Прапор, національний Гімн. Традиційним є проведених заходів які приурочені певним датам, це і Шевченківські вечори, свято рідної мови, різні конкурси на кращу розповідь української народної казки, організації екскурсій до різних музеїв тощо. Проводяться різноманітні заходи на підтримку воїнів АТО, сімей загиблих захисників Батьківщини та інші.

Головною метою національно-патріотичного виховання у початковій школі є вироблення в учнів початкової школи умінь і навичок вільного користування усною і письмовою українською мовою.

Поняття національно-патріотичного виховання формується на прикладах з історії становлення Української держави, вчинків та історичних

ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

подвигів українських козаків, досягнень у галузі освіти, науки та спорту. Сьогодні національно-патріотичне виховання повинно бути пронизане любов'ю до української нації, української культури, до власної мови, традицій, звичаїв. Процес національно-патріотичного виховання є довготривалим, він починається з родини, з дитячого садка, школи, ЗВО і є з людиною до кінця її життя.

У Типовій освітній програмі початкової освіти під керівництвом Р.Б. Шияна пропонується “Громадянська і історична” освітня галузь, основною метою якої є створення умов для формування в учнів початкової школи власної ідентичності та готовності до змін через усвідомлення своїх правил та свобод..., плекання активної громадянської позиції на засадах демократії та поваги до прав людини...” [9].

Під час ознайомлення учнів із змістовою лінією “Ми – громадяни України. Ми – європейці” дає учневі елементарні уявлення про національну символіку та державні атрибути України, націю (народ), державу, політику, владу, ключові події в історії України, підводить до прийняття демократичних цінностей та ідей євроатлантичної інтеграції Батьківщини. У межах цієї змістової лінії на прикладі відомих історичних постатей та національних героїв школярі усвідомлюють цінності патріотизму, активної громадянської позиції, самоповаги та ін. [9].

Національно-патріотичне виховання є частиною гармонійного розвитку особистості. Адже під час формування в учнів понять про національне виховання, патріотичне виховання учителю слід враховувати індивідуальні та вікові особливості дитини. Учні початкової школи охоче пізнають навколишній світ, здобувають нові знання, виробляють власне світосприймання та світобачення. Найефективніше закладати основи національного виховання саме в учнів початкової школи.

Під час ознайомлення учнів з поняттям про національно-патріотичне виховання, важливим його аспектом виступає формування національної свідомості. С. Томашівський, зазначає, що “Національна свідомість – це ясне і свідоме почуття моєї тісної приналежності до всієї маси мого народу...” [10], учням слід пояснити, що національна свідомість це в першу чергу володіння рідною мовою, висока моральна культура, знання своїх звичаїв та традицій, любов до свого народу, до своєї культури. Слід зазначити, що важливим чинником формування національної свідомості в учнів є школа, пройнята національним та гуманітарним духом. Вагоме місце у

формуванні національної свідомості займають національні свята і річниці важливих історичних подій, у підготовці яких повинні брати активну участь учні разом з учителем.

Висновки. Метою виховання в сучасній українській школі є відновлення національно-патріотичного виховання українського народу. Виховання молодого покоління на звичаях та традиціях споконвічної шляхетності української нації. Сучасне виховання має в повній мірі стати засобом відродження національної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: Навч. посіб. 3-тє вид., доопрац. і доп. Київ, 2008. 566 с.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI ст.) URL: www.info-library.com.ua/books-text-563.html
3. Докукіна О.М. Національне виховання дітей і молоді. Енциклопедія освіти /Акад. пед. наук України; головний ред.. В.Г. Кремень. Київ, 2008. 1040 с. С. 567–569.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді 2015 – 2019 рр. URL: <https://sites.google.com/site/vihovnarobotaznz/konceptcia-nacionalno-patriotichnogo-vihovanna-ditej-i-molodi-2015-2019-r-r>
5. Мельниченко І. М. Формування громадянської та національної свідомості особистості в поліетнічному освітньому середовищі. *Початкове навчання та виховання*. 2016. №22-24. С. 39–52.
6. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. Законодавчі акти України з питань освіти: за станом на 1 квіт. 2004 р. Верхов. Рада України, Ком. з питань науки і освіти. Київ, 2004. С. 279–294.
7. Русова С. Суспільні питання виховання. *Життя і знання*. 1929. Ч.6(18). С. 161–163.
8. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5-ти т. Київ, 1976. Т. 3 С. 7–279.
9. Типова освітня програма початкової освіти. Цикли (1-2 класи). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/.../programy-1-4.../tipovaosvitnyaprograma.doc>
10. Томашівський С. З чого нам національно освідомляється? *Учитель*. 1905. Ч.3. С. 25–28.
11. Ушинський К. Д. *Вибрані педагогічні твори* в 2т. Київ, 1949.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy, O. (2008). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky: Navch. posib. 3-tie vyd., dooprats. i dop.* [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]. Kyiv, 566 p. [in Ukrainian].
2. Derzhavna natsionalna prohrama “Osvita” (Ukraina XXI st.) [State National Program “Education” (Ukraine XXI century)]. Available at: www.info-library.com.ua/books-text-563.html [in Ukrainian].
3. Dokukina, O.M. (2008). Natsionalne vykhovannia ditei i molodi. Entsyklopediia osvity [Encyclopedia of

ЗМІСТОВНІ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ МОЛОДІ

Education]. (Ed). V.H. Kremen. Kyiv, 1040 p. pp. 567 – 569. [in Ukrainian].

4. Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei ta molodi 2015 – 2019 rr. [Concept of national patriotic education of children and youth 2015 – 2019.]. Available at: <https://sites.google.com/site/vihovnarobotaznz/koncepcia-nacionalno-patrioticnogo-vihovanna-ditei-i-molodi-2015-2019-r-r> [in Ukrainian].

5. Melnychenko, I. M. (2016). Formuvannia hromadianskoi ta natsionalnoi svidomosti osobystosti v polietnichnomu osvithnomu seredovyschi [Formation of civic and national consciousness of the individual in a multi-ethnic educational environment]. Primary education and upbringing. No.22-24. pp. 39–52. [in Ukrainian].

6. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity: Ukaz Prezidenta Ukrainy vid 17 kvit. 2002 r. № 347/2002 [On the National Doctrine of Educational Development: Presidential Decree of 17/04. 2002 p. № 347/2002]. Legislative acts of Ukraine on education: as of April 1.

2004 Verkhov. Council of Ukraine, Committee on science and education. Kyiv, 2004. pp. S. 279–294. [in Ukrainian].

7. Rusova, S. (1929). Suspilni pytannia vykhovannia [Public education issues]. Life and knowledge. part.6 (18). pp. 161–163. [in Ukrainian].

8. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to the children]. Life and knowledge selected works in 5 volumes. Kyiv. Vol. 3, pp. 7 – 279. [in Ukrainian].

9. Tomashivskyi, S. Z. (1905). Z choho nam natsionalno osvdomliatsia? [What is our national awareness?]. Teacher. part.3. pp. 25–28. [in Ukrainian].

10. Typova osvithnia prohrama pochatkovoï osvity. Tsykly (1-2 klasy) [A typical elementary education program. Cycles (grades 1-2)]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/.../programy-1-4.../tipovaosvitnyaprograma.doc> [in Ukrainian].

11. Ushynskyi, K. D. (1949). Vybrani pedahohichni tvory v 2t. [Selected pedagogical works in 2 tons.]. Kyiv. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.08.2019

УДК 378:364.4

DOI:

Ярослав Співак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”

ЗМІСТОВНІ КОМПОНЕНТИ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ПРАВ МОЛОДІ

У статті визначено сутність поняття “соціально-правової компетентності”, виділені компоненти соціально-правової компетентності (організаційний, консультативний, корекційно-виховний, правозахисний, просвітницький), розкрито їх зміст. Визначено головні вимоги до знань законодавчих і соціальних законів, норм, положень, умінь керуватися нормативно-правовими інструментами, організаційними та соціально-економічними заходами у роботі фахівців із соціального захисту прав молоді для вирішення життєвих проблем молоді України, яка потребує соціально-правової допомоги і захисту.

Ключові слова: компоненти соціально-правової компетентності; фахівець із соціального захисту прав молоді; соціальна компетентність; правова компетентність.

Літ. 7.

Yaroslav Spivak, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the Management Department Higher Education Institution “Donbass State Pedagogical University”

CONTINUING COMPONENTS OF SOCIAL AND LEGAL COMPETENCE OF PROFESSIONALS OF SOCIAL PROTECTION OF YOUTH RIGHTS

The article defines the essence of the concept “social and legal competence”. The components of social and legal competence (organizational, advisory, correctional, educational, human rights, educational) are highlighted and their content is disclosed. The main requirements for the knowledge of legislative and social laws, norms, regulations, abilities to be guided by regulatory and legal instruments, organizational and socio-economic measures in the work of specialists on social protection of the young people’s rights for solving life problems of Ukrainian youth that needs social and legal assistance and protection are defined. The content of the current legal acts on social protection of the rights of children and young people, such as the “UN Convention on the Rights of the Child on the Physical, Sexual, Psychological Immunity” (1990) and the Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine regarding countering bullying (harassment) (2019) are disclosed”. The modern problems of the society concerning the content of professional training of a specialist on social protection of the rights of youth are outlined. The specifics of the professional activity of specialists on the protection of the rights of youth are outlined. The content of the educational-professional program of specialists on social protection of youth rights is revealed. The essential features of “legal competence” of the personality, namely: legal orientation, legal education and culture are determined. The author defines the concept of social and legal competence of specialists in the field